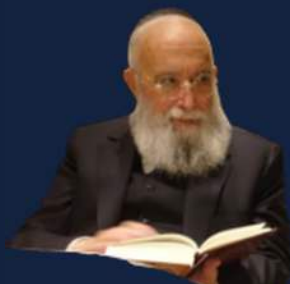

חוברת לימוד והגות

חנוכה

11 נושאים ללימוד ולדיון סביב שולחן החג

אחת־עשרה שאלות מתוך שיעורו של הרב רפאל בניזרי "חנוכה: אורו של כל אחד": מה פירושו של אור "איש וביתו", מדוע התורה שבעל פה שייכת לנו בלבד, מהם ארבעת גילי הנתינה, ומדוע לשאת את השם אינו מספיק בלי להיות ראוי לשאת אותו.

הרב רפאל בניזרי

תוכן הנושאים

נושאים להגות ושאלות לשיחה סביב שולחן חנוכה

01	אור משלך, המוצג לעיני כול
02	חג שבו העולם ממשיך כרגיל
03	נבחרים מבין העמים
04	המחשבה משותפת, ההלכה שלנו
05	המלכים האמיתיים
06	ארבע דרכים לתת, ורק אחת שמחזיקה
07	לעשות מצוה בלי לדרוש את טעמה
08	לשאת את השם, ולהיות ראוי לו
09	האור שהעולם לא יכול היה לשאת
10	מי כמוך באלמים?
11	להיכנס ולצאת באור

הצגה

הלכות חנוכה מתמצות בשלוש מילים: "נר איש וביתו". הרב לומד מכאן תורה שלמה: אור החנוכה הוא האישי ביותר, ובכל זאת הוא זה שמעמידים לעיני כול.

השאלה

כיצד יכול אור להיות גם ייחודי לכל אחד וגם עשוי כדי להיראות?

התשובה

"נר איש וביתו".

"נר איש וביתו" פירושו שהאור הייחודי לכל אחד מוצג לעיני כולם. אין מסתירים אותו: רוצים לחלוק אותו עם כולם. ובכל זאת האור הזה שייך לנו, מיוחד לנו. האור הזה הוא המהות שאינה נמחית, השייכת לנו, שאיש אינו יכול ליטול מאיתנו. וכשאי אפשר להציג אותו בחוץ, מדליקים אותו עדיין בתוך הבית, לעצמנו, משום שזה העיקר. הבית שהקמנו מצדיק את קיומו רק באור הזה.

מסקנת הרב

האור הזה הוא המהות שאינה נמחית, השייכת לנו, שאיש אינו יכול ליטול מאיתנו באמת.

לקח לשולחן

יאמר כל אחד מה בו הוא אור משלו — תכונה, אמונה — והאם הוא מעז להראותו או מסתיר אותו. מה מעכב אותנו מלהציגו?

הצגה

חנוכה משתלב בפרק היסטוריה הפותח את ימות המשיח. ובכל זאת, שום דבר מרהיב: העולם ממשיך לחיות כרגיל. אין מפסיקים לעבוד, אין קוראים מגילה. רק ההלל, ביטוי ההודאה והכרות השם האלוהי משתנים.

השאלה

מה נשאר מחג כששום דבר אינו משתנה — ומה פירוש "הלל" ו"הודאה"?

התשובה

"להלל ולהודות".

חכמינו קבעו שני דברים: ההלל וההודאה. ההלל הוא קרינת האור: המילה מזכירה את קרן האור, "בהלו נרו", את זוהר גילוי ה' בארץ. ההודאה היא ביטוי הכרת הטוב.

הכרת טוב זו היא באמת מפתח העניין: כל מה שיש בידינו אינו בא מאיתנו. קיבלנו כדי לתת.

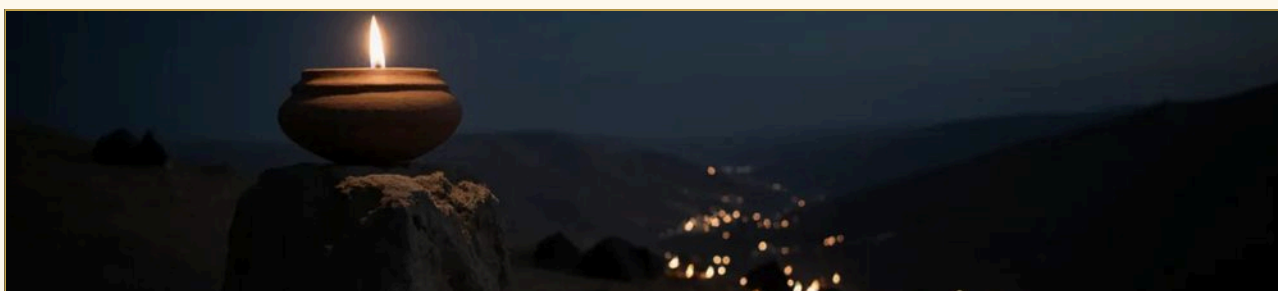
ובהודאת חנוכה מזכירים שאחרי הניצחון "טיהרו את מקדשך" — היום היינו אומרים: מסיגי המחשבה, הפילוסופיה או אורח החיים שהציוויליזציות כופות עלינו. שום דור אינו נמלט מכך: אנו עומדים תמיד מול ישמעאל מצד אחד ומול עשו מצד שני.

מסקנת הרב

כל מה שיש בידינו, לא הכול בא מאיתנו. אנחנו קיבלנו כדי לתת.

לקח לשולחן

חג צנוע דורש תשומת לב רבה יותר מחג מרהיב. אילו "סיגי מחשבה" של העולם שסביבנו היינו רוצים לנקות מביתנו בשמונת הימים האלה?

הצגה

עולמה של יוון, אומר הרב, הוא כבר עולמו של עשו. אבל הוא מזהיר מפני רפלקס: לראות תמיד בעשו את "הרע". שכן להיות העם הנבחר פירושו להיות נבחר מבין עמים.

השאלה

אם עלינו לחיות לצד העמים האחרים, מה פירוש להיות "נקודת הציון"?

התשובה

לא נשכח שאת עשו אנו נוטים לראות תמיד כרשע. אבל לא: אם אנו העם הנבחר, אנו נבחרים מבין עמים שעלינו לחיות עמם, להתקיים עמם. אלא שעלינו להיות נקודת הציון.

מה פירוש נקודת הציון? אנו מתבלטים בעצמאות חיים מסוימת, בכבוד. איננו רוצים להיכנע לשום מעצמה ולשום זרם מחשבה: אנו רוצים להישאר אנחנו. גם ישמעאל, הם בכל זאת בני אברהם. לא נתעלם מהם, לא נבוז להם, לא נדחה אותם, אלא נאיר את דרכם, בדרך שבה אנו חיים את התורה.

מסקנת הרב

לא נתעלם מהם, לא נבוז להם, לא נדחה אותם, אלא נאיר את דרכם.

לקח לשולחן

קל יותר לגנות את האחר מאשר להאיר לו. האם יש מישהו שאנו מתייחסים אליו כאל "רשע" ואולי הוא מחכה רק לדוגמה שלנו? כיצד להישאר אנחנו בלי לדחות אותו?

הצגה

אחרים ניסו לנכס לעצמם את התורה שבכתב, ודתות מסוימות אימצו אותה. הרב אינו מודאג מכך: בתחום המחשבה, הוא אומר, אנו חולקים אותה עם כולם. מה ששייך לנו נמצא במקום אחר.

השאלה

מה נשאר לישראל לכדו, בלי שאפשר ליטלו, כשתורתו שבכתב נקראת בידי העולם כולו?

התשובה

התורה שבכתב והתורה שבעל פה.

אנו נשארים אנחנו בתחום ההלכה, בדרך המעשה. את המחשבה אנו חולקים עם כולם; ההלכה, לעומת זאת, שייכת לנו.

התורה שבעל פה היא זו שפיתחנו, זו המעוררת מחלוקות, דיונים, ערעורים. ממנה עלינו להפיק את אורח החיים השייך לנו, שאין ליטלו.

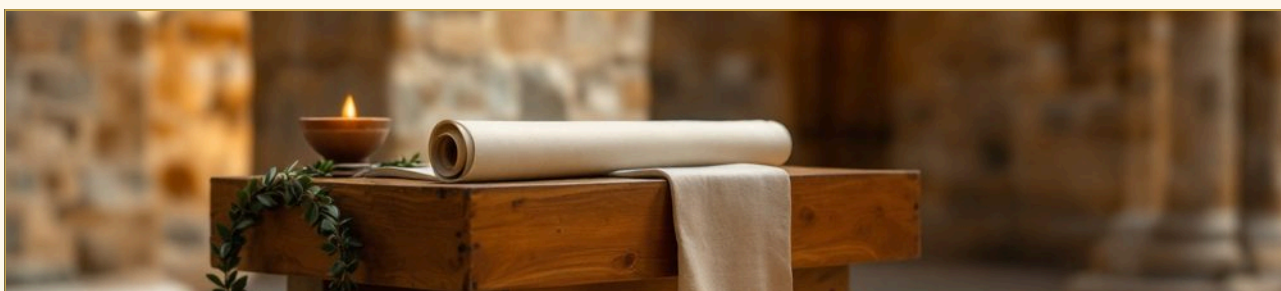
והמצוה נעשית בלב, לא במחשבה. לא משום שהשכל אמר לנו, אלא פשוט משום שאנו רוצים בכל מחיר לשמור על ייחוד חיים זה. והדלקת נר חנוכה אינה מצוה מן התורה: היא תקנת חכמינו.

מסקנת הרב

זה בלב, לא במחשבה.

לקח לשולחן

את רעיונותינו אנו יכולים לחלוק עם כל אחד; אורח חיינו הוא דבר אחר. איזה מעשה ממשי בביתנו אומר, יותר מכל נאום, מי אנחנו?

הצגה

סיפור חנוכה אינו כתוב בתנ"ך. יש אמנם ספר המכבים, אבל הוא נשאר מחוץ לכתבי הקודש. מה שנמסר לנו הן תקנות חכמינו, שהתלמוד קורא עליהם "מאן מלכי? רבנן": מי הם המלכים? החכמים.

השאלה

מדוע חכמינו, ולא המלכים החשמונאים, הם המלכים האמיתיים?

התשובה

"מאן מלכי? רבנן".

הם בחרו להישאר הם עצמם בלימוד התורה, לפתח אותה כפי שהם חשים אותה מבפנים, ולחיות אותה כפי שהם חשים אותה מבפנים. ברגש כפול: ההלל וההודאה.

המלכות אינה דבר שגוררים מאב לבן כשושלת. אתה מלך מרגע שהתורה שאתה נושא אינה עוד טרף לכל המבקשים להשמידך, לבטלך, לערער עליך. היא זו שאתה נושא בלבך.

לכן אומרים, בברכה שאחרי קריאת התורה: "וחיי עולם נטע בתוכנו". חיי העולם האלה הם התורה שבעל פה, וחנוכה חוגג את נטילת התורה שבכתב לידינו, כשהיא הופכת לתורה שבעל פה.

מסקנת הרב

אתה מלך מרגע שהתורה שאתה נושא אינה עוד טרף לכל המבקשים להשמידך. היא זו שאתה נושא בלבך.

לקח לשולחן

מלכות שאין יורשים אותה, אלא נושאים אותה בלב: על מה אנו "מולכים" באמת, כל אחד? איזה חלק מן התורה נעשה שלנו, עד שאיש לא יוכל ליתלו מאיתנו?

הצגה

את הכרת הטוב, אומר הרב, מבינים בהתבוננות בארבעת שלבי החליפין בחיי אדם. עוברים מאחד לשני כשגדלים — אבל יש הנשארים כל חייהם בראשון.

השאלה

מהו השלב הרביעי של החליפין, זה שאינו לקיחה, לא מיקוח ולא הקרבה עצמית?

התשובה

"כחי ועצם ידי" (דברים ח, יז).

התניוק לוקח, לוקח, זה כל מה שהוא יודע; כשלא נותנים לו, הוא בוכה. יש אנשים שכל חייהם זו הפילוסופיה היחידה שלהם. הילד שגדל מסוגל לתת, אבל בתנאי: נותנים לו סוכרייה, מאימים עליו, והחליפין נעשים חשבון של אינטרס. השלב השלישי הוא האידיאליזם: המתבגר רוצה לשנות את העולם, הוא נותן, נותן בלי לקבל דבר — וזה אינו מחזיק מעמד.

השלב הרביעי הוא להיות "מקבל", לקבל כדי שאפשר יהיה למסור. כך מבין העם היהודי את חייו הרוחניים: הוא קיבל את התורה, אבל לא ישמור אותה בקנאות לעצמו; הוא יוכל לחלוק אותה.

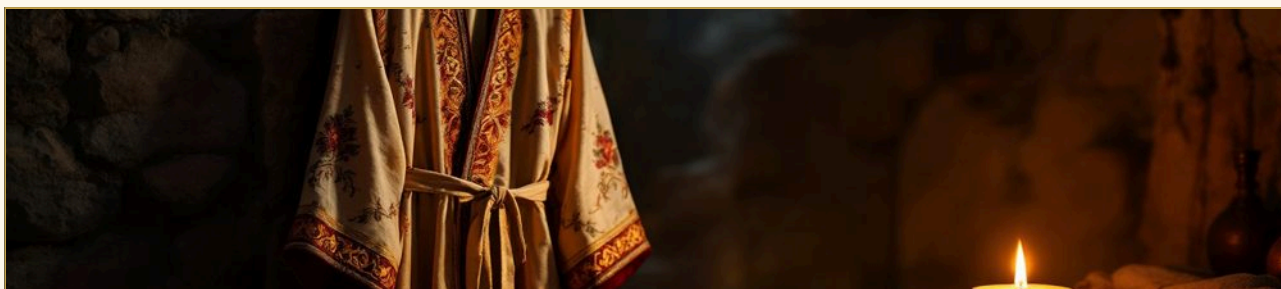
הכרת הטוב היא מאבק נגד "כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה". מי שמתהדר בכך, חייו גיהנום: בא רגע שבו הכוחות מזדקנים, שבו מבינים שתלויים באחר. ואז באה המילה: תודה.

מסקנת הרב

כשמבינים שתלויים באחר, איזו מילה עולה? תודה!

לקח לשולחן

ימקם כל אחד את עצמו ביושר באחד מארבעת גילי החליפין — ויאמר מה היה נחוץ לו כדי לעבור לבא אחריו. מתי אמרנו בפעם האחרונה "תודה" בידיעה שאנו תלויים באחר?

הצגה

לעיתים קרובות אנו תובעניים: רוצים לדעת את פשרו של כל דבר לפני שנקבל אותו. הרב מציג לראות בהדלקת נר חנוכה לימוד הפוך.

השאלה

מה מלמדת אותנו מצוה שנעשית בלי לחכות להבין את טעמה?

התשובה

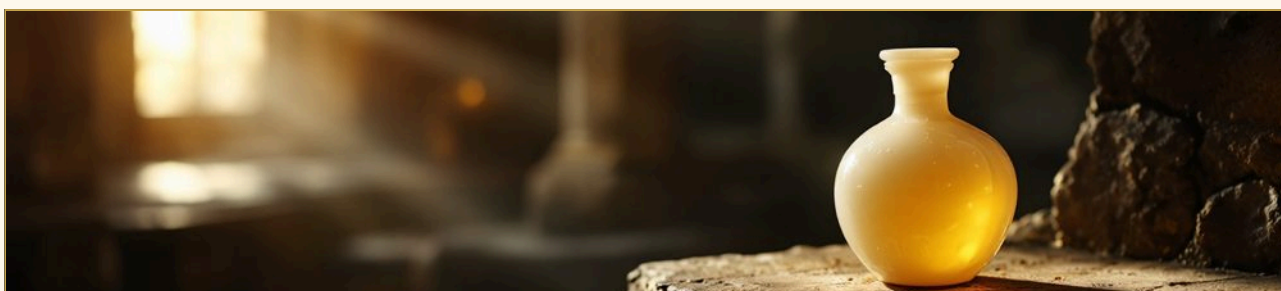
קורה שמסיבות רבות אנו מחפשים את טעמו של כל דבר, בלי לרצות להודות שיש דברים שאינם תלויים בנו, שאי אפשר לשלוט בהם ולא לנהל אותם. לעשות מצוה זה הלימוד הזה: מה שאני עושה אינו קשור לטעם שאני נותן למצוה זו. אני עושה אותה משום שהתורה ציוותה עליה, משום שחכמינו פיתחו את נוהגה מתוך הדרך שבה חיו את התורה. שכן פעמים רבות, למרבה הצער, לימדו תורה, לימדו אותה, אבל לא חיו אותה. היא אינה בוערת מבפנים, אינה אוהזת בנו: היא נשארת לבוש.

מסקנת הרב

לימדו תורה, לימדו תורה, אבל לא חיו אותה. היא אינה בוערת מבפנים, היא לבוש.

לקח לשולחן

האם עלינו להבין הכול לפני שנפעל? יאמר כל אחד דבר שהוא עושה מתוך אמון ולא מתוך שכל — ומה לימד אותו.

הצגה

כשמדליקים את נרות חנוכה, צריך להכיר בכך שהאור הזה הוא מצוה. אבל מהי מצוה? הרב מפרק את המילה לפי צירוף קלאסי של אותיות האלף־בית, הנקרא א"ת ב"ש.

השאלה

מה מסתירה המילה "מצוה", ומדוע אין די בכך שמתהדרים בשם?

התשובה

בא"ת ב"ש, המ"ם והצד"י של "מצוה" נעשות יו"ד וה"א: "מצוה" מכילה את ארבע אותיות השם.

בא"ת ב"ש מחליפים את האות הראשונה של האלף־בית באחרונה, את השנייה בלפני האחרונה, וכן הלאה. המ"ם והצד"י של "מצוה" מקבילות אז ליו"ד ולה"א, והמילה כולה נושאת את ארבע אותיות השם האלוקי. יו"ד־ה"א הוא הצד הנסתר; וי"ר־ה"א, הצד הנגלה.

לעשות מצוה פירושו אפוא לשאת את השם, להתהדר בו. אבל יותר מלהתהדר בו, זה להיות ראוי לשאת אותו בעצמך, לעשות מעצמך מהות.

והמהות אינה משתנה, אינה נעלמת, היא תמיד שם. שמן המשחה שעשה משה שימש למשוח את כלי המשכן ואת המלכים, ולא חסר: הוא נשאר כמות שהיה.

מסקנת הרב

זה להתהדר בשם זה, אבל יותר מלהתהדר בשם זה, זה להיות ראוי לשאת אותו בעצמך.

לקח לשולחן

כולנו נושאים שם, של משפחה ושל עם. האם אנו ראויים לו, או מסתפקים בכך שאנו מתהדרים בו? יאמר כל אחד מה שמו הפרטי או שם משפחתו מבקש ממנו להיות.

הצגה

הדבר הראשון שנברא היה האור. אין הוא זה שאנו מכירים: הוא יכול היה להאיר את העולם מסוף העולם ועד סופו. הוא נגנו. ובכל זאת מדליקים עם רדת היום, בהילה הזו שאינה עוד יום ועדיין אינה לילה.

השאלה

היכן נגנו האור הראשון — ומדוע מדליקים אותו דווקא ברגע הזה?

התשובה

"גנו לצדיקים לעתיד לבוא"; "יום אחד" (בראשית א, ה).

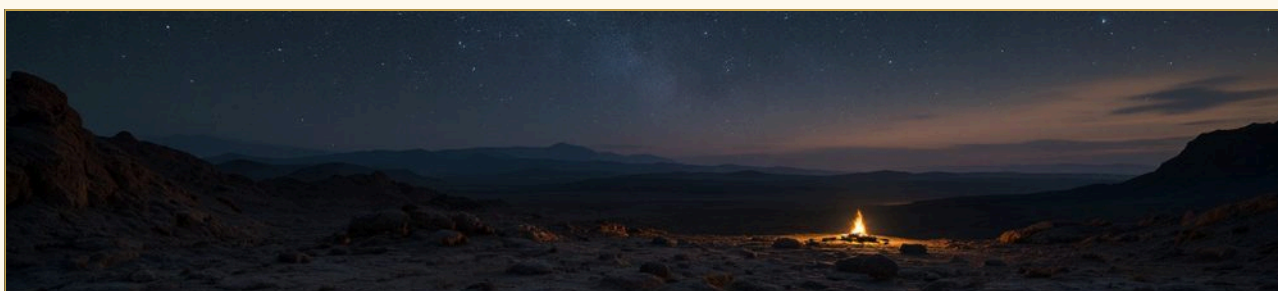
ה' גנו אותו לצדיקים, לעתיד לבוא. פירוש הדבר שהאור הזה קיים בכל אחד, בכל צדיק. הוא שם; צריך רק להפיח בו חיים ולתת לו אפשרות להאיר. ונותנים לו אפשרות זו בזמן שאינו לא של יום ולא של לילה: הרגע שבו השמש נסוגה אבל השאירה בעולם הילה של אור, הקודמת לחושך. בהילה זו אנו מדליקים את אורנו שלנו. ביום הראשון, התורה אינה אומרת "יום ראשון" אלא "יום אחד". אין זה מספר סודר בסדרה: זה יום עצמאי, המאפשר לכל ישות שלא להישאר מותנית בזמן, להיחלץ מן הזמן ולעשות לעצמה רוח חדשה, לב חדש. זו תנועת החנוכה.

מסקנת הרב

האור הזה קיים בכל אחד, בכל צדיק. הוא שם; צריך רק להפיח בו חיים.

לקח לשולחן

כל אחד נושא אור שאיש אינו יכול ליטול ממנו, ושאיש אינו יכול להדליק במקומו. יאמר כל אחד מן המסובים איזה אור הוא מזהה אצל שכנו לשולחן — ויקשיב למה שמזהים בו.

הצגה

אחרי שפסקה הנבואה, ה' אינו מדבר אלינו עוד באותה דרך. בחנוכה אפילו אין מספרים את הסיפור כמו שעושים בפסח בהגדה. הרב מביא קריאה נועזת של פסוק משירת הים.

השאלה

כיצד להלל אלוה שאינו מתגלה עוד כגלוי — ומי שומר אז על שמו?

התשובה

"מי כמכה באלם" (שמות טו, יא), ובקריאת חכמינו: "מי כמוך באלמים".

"מי כמכה באלם", בין החזקים? אבל כיצד אפשר לערוך השוואה? חכמינו אומרים: אין לקרוא כך. יש לקרוא: "מי כמוך באלמים" — כשאתה עושה און ערלה, כשאינך מתגלה עוד, כשאתה מניח לנו לנהל את עולמך בארץ.

אז חכמינו, נושאי כבוד השם האלוהי, הם שנושאים את כבודו. וה' מחזיק בשמו כמו שאנו מחזיקים בשמנו. משה אמר זאת בעצמו: עשה למען שמך, שלא יהיה שני במחלוקת.

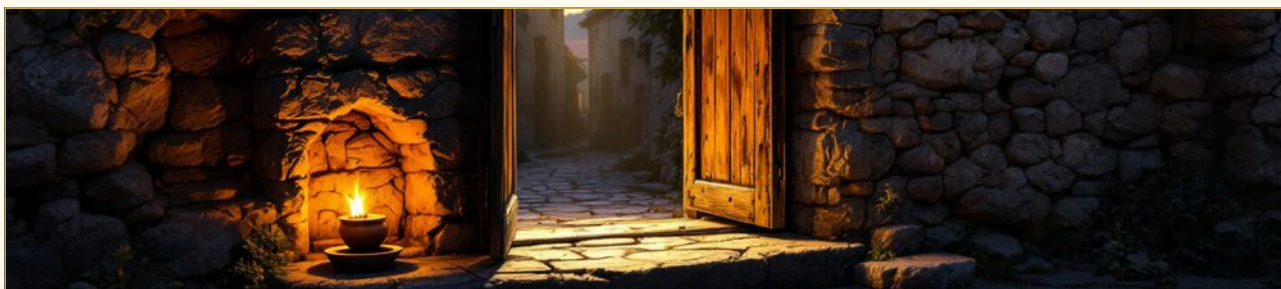
"תודה" באה מ"יד": להודות פירושו להושיט יד לאחר, לומר: אני זקוק לך יותר משאתה זקוק לי. מכאן ערבות מוצהרת עם כולם, אפילו עם אלה השרויים בחשכת הלילה.

מסקנת הרב

מי כמוך כשאתה עושה און ערלה, כשאתה מניח לנו לנהל את עולמך בארץ.

לקח לשולחן

כשה' נראה שותק, עלינו לשאת את שמו. בחיינו, איזו "שתיקה" של ה' חייבה אותנו ליטול אחריות? ולמי נוכל "להושיט יד" השבוע?

הצגה

אין זה מקרה, אומר הרב, שחנוכה חל בזמן שבו קוראים את סיפור ישמעאל אצל אברהם, עשו אצל יצחק, ובני יעקב עם יוסף. הסכנה הגדולה ביותר אינה בחוץ: היא בתוך המשפחות.

השאלה

מדוע מוצב אור החנוכה בפתח הבית — ועל מה עליו לשמור?

התשובה

"לעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב" — מאמר חכמינו.

המסוכן ביותר הוא שאיבתם של ישמעאל ועשו תופיע שוב במשפחת יעקב, אצל בנים מארבע אמהות שונות. אחדות המשפחה, אחדות העם, עוברת דרך השלום — בין שנרצה ובין שלא. מתוך משפחותינו יכולה ההקרנה להגיע החוצה, שכן ישמעאל, עשו ועמלק שוכנים בנו בדרך זו או אחרת.

העולם שבחוץ תוקף אותנו מכל בחינה, והתוקפנות הזו עלולה לעבור את מפתן הדלת. אבל מפתן הדלת נושא, הוא, את מהות האור.

לעולם צריך האדם להיכנס לביתו כשיש אור, ולצאת מביתו כשיש אור.

מסקנת הרב

את האור הזה, שאין לישל, יש לכל אחד בתוכו. עוצמתו אינה זהה, אבל הוא שם.

לקח לשולחן

באיזה אור אנו נכנסים הביתה בערב, ובאיזה אנו יוצאים ממנו בבוקר? יציע כל אחד מעשה פשוט כדי שמפתן ביתנו יישאר מקום של שלום.